

Тажриба – синов майдончаси жараёнига киритиш учун турли манбалардан; таълим муассасаларини илгор педагогик тажрибалари асосида танлаш, интернет тармоклари орқали жаҳонда таълим тарбия соҳасида юз бераётган ўзгаришлар, педагогика ва дидактика фанларига киритилаётган янгилар, шунингдек, экспериментатор-ўқувчиларнинг ижодкорлик, изланувчанлик ва ташаббускорликлари, ўқувчиларга замон талаблари даражасида билим беришга бўлган интилишлари орқали шаклланади. Яратилган ва тўпланган янгиларнинг айнан шу таълим муассасаси учун мослиги мактабда тузилган эксперт гуруҳи томонидан аниқланади. Эксперт гуруҳи ўқув-тарбия жараёнида қўллаш учун танланган янгиларни амалга ошириш учун мавжуд имкониятларни эътиборга олишлари шарт. Бунда мактабнинг моддий ўқув-техника базаси, мутахассис ўқувчиларнинг салоҳияти, кадрларга бўлган эҳтиёжи, ўқувчилар ва ота-оналарнинг талаб ва эҳтиёжларга мувофиқлигидан келиб чиқиб, янги педагогик технологияни танлаб оладилар ва амалиётга жорий этиш учун тавсия этадилар [3].

Ўқув-тарбия майдонининг муҳим хусусияти унинг ўқитувчи томонидан ўзига хос тарзда идрок этилишидир. Ўқув-тарбия майдони ўқитувчи учун ўқувчиларга кадриятлар, билимлар, ахборотларни тақдим этиш, сингдириш жараёни бўлиб, ўзининг муайян чегарасига эга.

Бугунги кунда ўқув-тарбия майдони ўқувчиларга ўз-ўзининг масъуллигини англаш ва инсоният томонидан яратилган маданий-маънавий кадриятларни, билимларни ўзлаштиришга сафарбар этилган жараёндир. Мазкур майдонда ўқитувчи асосий субъект сифатида фаолият кўрсатиши талаб этилади. Чунки, ўқувчилар рухий-шахсий ривожланишининг мукамал, тўла қонли бўлиши, уларда эҳтиёжлар, майллар шаклланиши, қизиқишлар мустақил ижодий тафаккурнинг ҳосил бўлиши, ўз-ўзларини англашлари, ижтимоий фаолликлари, маънавий-ахлоқий тарбияланганликлари, кўп жиҳатдан ўқитувчининг шахс ва мутахассис сифатида етуқлигига боғлиқ. Жамият тараққиётининг ҳозирги босқичида янги маънавий, интеллектуал ижтимоий эҳтиёжларнинг вужудга келиши мазкур муаммони янада долзарблаштиради. Мазкур эҳтиёжлар ўқитувчи фаолиятининг мазмунини янги сифат кўрсаткичлари билан бойитиб, унинг қамров доирасини кенгайтиради. Ўқув-тарбия майдонида ўқитувчининг ўқувчиларга амалий – педагогик таъсир кўрсатиши учун у аввалом бор, ўқувчининг шахс сифатида ривожланиш

механизмларини яхши ўзлаштирган бўлиши керак. Ўқитувчининг педагогик-психологик билимларни мукамал ўзлаштирмаганлиги, ўқувчини шахс сифатида ривожлантириш механизмларини билмаслиги нафакат мақсадга эришиш имкониятларини чеклайди, балки ўқувчиларнинг шахсий ривожланишларига тўқинлик қилади, уларнинг ижодий тараққиётларига салбий таъсир кўрсатади.

Ўқув-тарбия майдонида ўқитувчининг самарали фаолият кўрсатишида унинг шахсияти, серкира фаолияти ва мулоқот маҳорати муҳим ўрин эгаллайди.

Ўқитувчи шахсиятининг таҳлили шуни кўрсатадики, унда педагогик касбига хос характерли хусусиятлар мавжуд бўлиши лозим. Бу хусусиятлар биринчи навбатда, унга педагогик фаолиятни тўлақонли эгаллаш имкониятини беради.

Ўқитувчи қиёфаси ва фаолиятида: а) ғоявий, ахлоқий, маънавий; б) педагогик йўналганлик; в) умумий ҳамда махсус педагогик қобилият; г) педагогик кўникма ва малакалар яққол намоён бўлиши керак.

Педагогик тажриба-синовларни ўтказадиган ўқитувчи-экспериментатор учун қуйидагилар муҳим ҳисобланади:

- 1) Педагогик-экспериментаторлик касбий қобилияти босқичларини ўзлаштиришга, тажриба соҳасида ўсишга йўналтирилган ички тузилмани ишлаб чиқиш;
- 2) Ўз хатти-ҳаракатлари рефлексивлигига интилиш. Экспериментатор сифатида нима қилаётган, буни қандай амалга ошираман, бу натижалар менга нима учун керак? Сингари саволларга жавоб бериш;
- 3) Тажриба методологиясини педагогик тажриба – синов асосида назарий ҳолатларини ўқиш ва муҳокама қилиш асосида ўзлаштириш;
- 4) Экспериментатор тажриба-синов кундалигида ҳар кунги натижаларни қисқача таърифлаш машқларни олиб бориш ва ҳ.к.

Юқорида айтилганлардан шундай ҳулоса келиб чиқадики, тажриба-синов ишларини олиб боришда ўқитувчиларнинг касбий компетентлигини ривожлантириш педагогик фаолиятнинг ягона когнитив, аксиологик ва фаолиятга асосланган қисмлари уйғунлигини таъминлашга йўналтирилган. Ўқув жараёнини бошқариш юқорида таъкидлаб ўтилган тажриба синов ишлари асосида амалга оширилгандагина таълим жараёни самарадорлигини ошириш янада жадаллашади.

Адабиётлар

1. Каримов И.А. Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. Тошкент: 1997. 7-б.
2. Сиденко А.С. Педагогический эксперимент в школе // Педагогика. -Москва: 2005. -С. 34-45.
3. Мусурманов Р. Педагогик тажриба-синов ишларини жорий этиш механизмлари. -Тошкент: 2013. 62-б.

РЕЗЮМЕ

Педагогнинг ижодий потенциали унинг инновацион фаолиятга бўлган қобилиятини белгилайди ва таълимда ислохотларнинг самарадорлигини оширади. Мақолада ўқитувчи ижодкорлигининг амалий аҳамияти асосланган ва ўқитувчиларда педагогик ижодкорлигининг шаклланиш йўллари кўрсатилган. Мақолада узлуксиз таълим тизимида педагогик жараёнларни бошқаришни ташкил этишнинг хусусиятлари ёритилган ва таълим жараёнида самарадорликни оширишга мос келувчи омиллар ишлаб чиқилган. Мақолада Ўзбекистон Республикаси узлуксиз таълим тизимида педагогик тажриба-синов ишларини ўтказиш босқичлари ва тайёрлаш муаммолари очиб берилган.

РЕЗЮМЕ

Творческий потенциал педагога определяет его способность к инновационной деятельности и повышает эффективность реформ в образовании. В данной статье обосновано практическое значение творчества учителя и описаны некоторые пути формирования педагогического творчества у учителей. В статье освещаются особенности организации педагогического процесса в системе непрерывного образования и управления ими, рассматриваются факторы, способствующие повышению эффективности образовательного процесса, а также, проблемы подготовки и этапы проведения педагогических опытно-экспериментальных работ в системе непрерывного образования Республики Узбекистан.

SUMMARY

Greative potential of a teacher is based on his innovative activity and it raises efficiency of reforms in education. In this article the author has proved the importance of creativity of a teacher and described some ways of improving pedagogical creativity. This article deals with organizing pedagogic and managing peculiarities in the system of continuous education. There is discussed the factors improving effectiveness in the process of education and the issues of training and stages of holding experienced-experimental work in the system continuous education in the Republic of Uzbekistan.

ЎҚУВЧИЛАРДА АХБОРОТ ТАҲДИДИНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ УСУЛЛАРИ

У.Ёзиева – мустақил изланувчи

Қарши давлат университети

Таянч сўзлар: ахборот, ахборот таҳдиди, зарар, хавф, хавфсизлик, ўқитувчи, ўқувчи, таълим-тарбия, иммунитет, дарсдан ташқари машғулот.

Ключевые слова: информация, информационные угрозы, вред, безопасность, учитель, ученик, образование и воспитание, иммунитет, задачи внеклассных занятий.

Key word: information, informational threatenings, damage, safety, teacher, student, education and upbringing, immunity, challenges of extracurricular activities.

Мамлакатимиз келажаги бўлган ёшларни баркамол инсонлар қилиб тарбиялашда таълим-тарбиянинг узлуксизлигини таъминлаш ва уни тизим шаклида ташкил

этиш асосий масалалардан биридир. Шунингдек, умумий ўрта таълим мактабларида ташкил этиладиган дарсдан ташқари машғулотларга эътиборни кучайтириш таълим-

тарбия жараёнининг узвийлигини таъминлашдаги муҳим вазифалардан ҳисобланади. Дарсдан ташқари таълим-тарбиявий ишларнинг асосий мақсади ўқувчиларни банд қилиш эмас, балки анча мураккаб, яъни уларнинг машғулотларда олган билимларини мустаҳкамлаш, ахборотларга нисбатан қизиқишини уйғотиш, қолаверса, уларнинг бўш вақтини самарали уюштиришдан иборатдир.

Умумий ўрта таълим мактаби ўқувчиларининг фаолиятини ташкил қилишга йўналтирилган дарсдан ташқари машғулотларнинг асосий хусусияти - ўқувчини ижтимоий ҳаётга тайёрлашдан иборатдир.

Шахсда ахборот таъсиридаги таҳдидларни аниқлаш ва идентификациялаш бугунги куннинг муҳим ва долзарб муаммоларидан ҳисобланади. Биз олиб бораётган изланишларимизда “таълим-тарбия жараёнида ахборот таҳдиди” тушунчасининг қуйидаги таърифини доимий таъриф сифатида қабул қиламиз: ўқувчиларда зарарли ахборотлар таҳдиди тўғрисидаги билимлар, руҳий ва ахлоқий таъсири оқибатларини камайтириш, унга қарши тура олиш кўникмаларини ривожлантириш бўйича педагогик йўналтирилган жараён [1:3-49].

Фикримизча, агар ахборот таҳдидига қарши курашишда ўқувчилар, педагог ва ота-оналарнинг мақсадга йўналтирилган ҳамкорликдаги фаолияти биргаликда ташкил этилса, уни бартараф этиш муваффақиятли амалга оширилади. Умумий ўрта мактаб ўқувчисидан ахборот таҳдидининг олдини олиш учун қуйидаги йўналишларда қатор вазифаларни амалга ошириш зарур.

1-йўналиш: Ўқувчилар билан олиб бориладиган ишлар (дастур ишлаб чиқиш ва уни татбиқ этиш, ўйинлар, психологик тренинглар ташкил этиш ва бошқалар).

2-йўналиш: Ўқитувчилар билан олиб бориладиган ишлар (назарий, методик, технологик тайёрлаш).

3-йўналиш: Ота-оналар билан олиб бориладиган ишлар (суҳбат ва сўровномалар ўтатиш, мутахассислар билан давра суҳбати ташкил қилиш ва бошқалар).

4-йўналиш: Юқоридаги учта йўналишларни умумлаштириш.

Ахборот таҳдидини бартараф этишни ривожлантириш шарт-шароитлари сифатида қуйидагиларни кўрсатиш мумкин:

- “ўқувчиларда ахборот таҳдидини бартараф этиш” махсус ўқув дастурини ишлаб чиқиш ва амалиётга татбиқ этиш. Ушбу дастур ахборот хавфининг мазмуни, турли манбалардаги ахборотдан келиб чиқувчи таҳдидлар ва уларнинг ўзига хослигини ёритиб берувчи мавзу ҳамда муаммоларни ўз ичига олади;

- умумий ўрта мактаб ўқувчисидан ахборот таҳдидини бартараф этишни ривожлантириш технологиясини ишлаб чиқиш. Унда машғулотларни ташкил этиш ва ўтказиш масалалари, мазкур машғулотларда зарарли ахборотни аниқлай олиш ҳамда унга тўғри баҳо бериш шакллантирилади;

- машғулотлар ўйин шаклида ташкил этилади;

- психологик-педагогик шароит, бунда ўқитувчи ва ўқувчиларнинг ўзаро муносабатини инсонпарварлик тамойили, ўқитувчининг бола фикрини қабул қилиши

тайёрлиги, ўқувчи шахсининг мустақиллигига ҳурмат билдириш принциплари асосида ташкил этилади;

- ташкилий-педагогик шароитлар, унда семинарлар ташкил этиш орқали ахборот таҳдиди муаммоси бўйича педагогларни мақсадли назарий тайёрлашдан иборат бўлиб, семинар дастурлари модул асосида замонавий таълим воситаларидан фойдаланган ҳолда интерфаол шаклда амалга оширилади;

- ўқувчиларда ахборот таҳдидини бартараф этиш бўйича ота-оналар билан тизимли ва мақсадли иш олиб борилади.

Мактаб ва оила ҳамкорлиги педагоглар ишининг самарадорлигини белгилайди. Ўқитувчи ва оиланинг ўзаро ҳамкорлиги негизда:

- а) инсонпарварлик;

- б) мунтазамлилик;

- в) ёш ва психологик хусусиятларни ҳисобга олиш;

- г) тизимлилик каби тамойиллар ётмоғи лозим.

Маълумки билимларни қайта ишлайдиган машқлар турли тумандир. Масалан, ахборот таҳдидини аниқлаш кўникмасини такомиллаштиришда биз асосий ва иккиламчи (хавфли ва хавфсиз) фойдаланишни фарқлашга ўргандик, хусусан, қуйидаги машқ-топшириқлардан фойдаланишимиз мумкин:

- бир неча вариантлардан биттасини танлаш, таҳлил қилиш ва танловни амалга ошириш;

- аҳамияти бўйича жойлаштириш (хавф ёхуд хавфсизлик);

- ахборот таҳдидининг мазмунини ёритиб бериш учун янада муҳим бўлган қисмларни ажратиш;

- матнни (видеоўйин, фильми) гапириб беришда ахборот таҳдиди унсурларини ўз ичига олган (меъёрдан ташқари лексика, қўпол ифода, ёқаллаш, шафқатсиз сахналар) иккиламчи лаҳзаларни тушириб қолдириш;

- ўқув материални муҳимлик даражасига қараб маълум тартибда жойлаштириш;

- асосан ўхшаш ва хусусан турлича бўлган бирор-бир ҳодисаларни бу ерда нима янада муҳимлигини тушунтирган ҳолда қисқаш.

Билимлар шахсий маънога эга бўлиши учун биз ахборот таҳдидини ўқитиш дарсларида қуйидаги усуллардан фойдаланамиз:

- ҳар қандай ахборотни ўқувчиларнинг шахсий тажрибаси орқали қабул қилиш;

- шахсий ҳиссий туйғуларни орқали ҳаётларида реал ўринга эга бўлган мулоҳаза қилиш, вазиятларни ёритиб бериш;

- рефлексияни намоён этиш (муайян вазиятдан ташқарига чиқиш қобилияти ва йўл қўйган ҳаракатлари тўғрисида ўйлаб кўриш) [2:28].

Юқоридагилардан келиб чиқиб, ҳулоса қилишимиз мумкинки, ўқувчилар, ота-оналар ва педагогларни ўқитиш, ўргатиш ва тушунтириш орқали биз зарарли ахборот таҳдидини бартараф этиш, унга қарши тура олиш йўл-йўриқларини ўргатишимиз мумкин бўлади.

Адабиётлар

1. Ёзиева У. Pedagogical conditions for information security of students. European Journal of Reflection in Educational Sciences. 2015.
2. Саттарова Н. Информационная безопасность школьников в образовательном учреждении. 2013.

РЕЗЮМЕ

Мазкур мақолада умумий ўрта таълим муассасалари ўқувчиларида зарарли ахборот таҳдидининг олдини олиш бўйича олиб бориладиган йўналишлар вазифалари ва йўл-усуллари ҳақида фикр юритилган.

РЕЗЮМЕ

В статье речь идёт о разработанной специальной программе по информационным угрозам и методике проведения внеклассных занятий по профилактике и формированию иммунитета у учащихся общеобразовательных учебных заведений.

SUMMARY

In the article we deal with a special program, worked out in informational threatening and methods of extracurricular lessons on prevention and formation of immunity in the students of general educational secondary schools.